

необхідно визначити пріоритетні напрями розвитку галузі, найбільш доцільні на даний період часу об'єкти інвестування; розробити заходи мотивації праці для залучення висококваліфікованих працівників; забезпечити перехід економіки області на інноваційну модель розвитку; визначити можливості накопичення власних джерел фінансування інвестицій та інновацій.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Дніпропетровська область є однією із перших в рейтингу інвестиційної привабливості областей України, має достатні можливості для залучення інвестиційних ресурсів в аграрний сектор. При цьому спостерігається нестабільність в отриманні адекватних реальним можливостям результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області: зменшується кількість діючих сільськогосподарських фермерських господарств, відбувається відтік кваліфікованих кадрів, зменшується сума отриманих доходів та прибутків підприємств, що в результаті відображається у погіршенні ефективності сільськогосподарської діяльності. Розраховані показники ефективності інвестиційного процесу в Дніпропетровській області демонструють незначні та нерівномірні обсяги залучення капіталовкладень, погіршення їх ефективності у 2013 році. Але така негативна тенденція на сільськогосподарських підприємствах Дніпропетровської області є недовготривалою і епізодичною, більшість проблем можна вирішити у найближчій перспективі.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є виявлення серед основних показників со-

ціально-економічного розвитку Дніпропетровщини найбільш корельованих до впливу залучених у регіон інвестицій, що дозволить визначити перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств та окреслити пріоритетні напрями інтенсифікації інвестиційних процесів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрушків І.П. Інвестування регіональної економіки та його ефективність в Україні: монографія / І.П. Андрушків, О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин; Львів. комерц. акад. – Л., 2010. – 192 с.
2. Урядовий портал: Держінвестпроект: інвестиційна привабливість регіонів, повна версія рейтингу та звіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>.
3. Дніпропетровська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=47E99B96E9142273C2257C5C004CA9E7>.
4. Головне управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/sg/sg5.htm>.
5. Статистичний збірник «Дніпропетровщина у цифрах у 2013 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dnprstat.gov.ua/catpub/public_komplex/public_komplex.htm.
6. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/statistics/>.
7. Дніпропетровське інвестиційне агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dia.dp.ua>.
8. Колянко О.В. Регіональне управління інвестиційними процесами: монографія / О.В. Колянко; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. – Л., 2009. – 248 с.

УДК 330.137

Жмудська І.Б.

аспірант кафедри підприємництва

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТЕОРІЇ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ КОРПОРАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЧЛЕНСТВА В СОТ

Стаття присвячена актуальним теоріям та моделям формування конкурентоспроможності корпоративного підприємництва в умовах членства в СОТ. У статті розглянуто такі стратегії: стратегія факторних переваг, стратегія розвитку конкурентоспроможності на основі інвестицій, стратегія розвитку конкурентоспроможності на основі інновацій. Значну увагу приділено питанню формування конкурентних переваг корпоративного підприємництва в Україні.

Ключові слова: конкурентні переваги, конкурентоспроможність, СОТ, корпоративне підприємництво, глобалізація.

Жмудская И.Б. ТЕОРИИ И МОДЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ КОРПОРАТИВНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ЧЛЕНСТВА В ВТО

Статья посвящена актуальным теориям и моделям формирования конкурентоспособности корпоративного предпринимательства в условиях членства в ВТО. В статье рассмотрены такие стратегии: стратегия факторных преимуществ, стратегия развития конкурентоспособности на основе инвестиций, стратегия развития конкурентоспособности на основе инноваций. Значительное внимание уделено вопросу формирования конкурентных преимуществ корпоративного предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: конкурентные преимущества, конкурентоспособность, ВТО, корпоративное предпринимательство, глобализация.

Zhmudska I.B. THEORIES AND MODELS OF FORMING OF COMPETITIVENESS OF CORPORATE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF MEMBERSHIP IN WTO

The article is devoted to actual theories and models of forming of competitiveness of corporate enterprise in the conditions of membership in the WTO. Such strategies are considered in the article: strategy of factor advantages, strategy of development of competitiveness on the basis of investments, strategy of development of competitiveness on the basis of innovations. Considerable attention is spared the question of forming of competitive edges of corporate enterprise in Ukraine.

Keywords: competitive edges, competitiveness, WTO, corporate enterprise, globalization.

Постановка проблеми. Забезпечення національної конкурентоспроможності в умовах подальшої активізації глобалізаційних тенденцій прямо пов'язане з формуванням умов ефективного розвитку української економіки. Модель конкурентоспроможності, яка ґрунтувалася на короточасних кон'юнктурних чинниках, довела свою неадекватність щодо утримання стійких позицій економіки України у світовому економічному просторі, що спонукало до пошуку джерел довготермінових конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем конкурентоспроможності внесли такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Б. Ларреєн, М. Портер, Дж. Сакс, Б. Балласу, Дж. Бхаваті, А. Вінтерс, М. Голдстейна, Д. Грінвея, П. Кругмана, М. Портера, С. Смалвуда, Л. Антонюк, А. Воронкова, В. Попов, О. Редькін, М. Чумаченко, Р. Фатхутдінов, В. Андрійчук, В. Базилевич, Д. Баюра, В. Богомазова, О. Богуславський, В. Будкін, В. Гець, А. Залевська-Шисак, А. Кредісов, Н. Крилова, К. Конченко, Ю. Макогон, І. Пузанов, В. Осецький, О. Плотніков, В. Євтушевський, Ю. Єхануров, Г. Філюк, О. Шнирков та інші.

Метою статті є дослідження теорій та моделей формування конкурентних переваг в умовах членства в СОТ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення національної конкурентоспроможності в умовах подальшої активізації глобалізаційних тенденцій прямо пов'язане з формуванням умов ефективного розвитку української економіки. Модель конкурентоспроможності, яка ґрунтувалася на короточасних кон'юнктурних чинниках, довела свою неадекватність щодо утримання стійких позицій економіки України у світовому економічному просторі, що спонукало до пошуку джерел довготермінових конкурентних переваг. У довгостроковій перспективі забезпечення конкурентоспроможності національної економіки інтегрує з проблемою ефективного економічного розвитку суспільства, що охоплює процеси макроекономічної стабільності, розвитку людського капіталу, інституційних і структурних зрушень в економіці, і потребує визначення системи фундаментальних факторів розвитку економіки, а також дослідження стратегій забезпечення конкурентоспроможності, що були апробовані міжнародною практикою, з позицій ефективності функціонування економічних систем та їх здатності до прийняття загальносвітових тенденцій соціально-економічних трансформацій.

Необхідно визначити роль конкурентних переваг корпоративного підприємництва в умовах членства в СОТ.

Конкурентні переваги корпоративного підприємництва визначаються становищем корпорації на ринку, що дозволяє їй долати сили конкуренції та приваблювати покупців. Конкурентні переваги створюються унікальними матеріальними та нематеріальними активами, котрими володіє корпорація, тими стратегічно важливими для даного бізнесу сферами діяльності, котрі дозволяють перемагати в конкурентній боротьбі. Основою конкурентних переваг є унікальні активи підприємства чи особлива компетентність в сферах діяльності, важливих для даного бізнесу. Конкурентні переваги, як правило, реалізуються на рівні стратегічних одиниць бізнесу та є основою ділової (конкурентної) стратегії підприємства.

Конкурентна перевага – це ті характеристики, властивості товару або марки, які створюють для фірми певні переваги над своїми безпосередніми конкурентами. Ці характеристики можуть належати до

самої продукції або до додаткових послуг, до форм виробництва, збуту або продаж, специфічних для фірми або продукції.

Конкурентна перевага є «зовнішньою», якщо вона базується на відмінних якостях товару, що утворюють цінність для споживача або за рахунок зниження витрат, або за рахунок підвищення ефективності.

Стратегія зовнішньої конкурентної переваги – це стратегія диференціації, що спирається на маркетингове «ноу-хау» фірми, її переваги у вивченні попиту споживачів.

Конкурентна перевага є «внутрішньою», якщо вона базується на перевагах фірми в частині витрат виробництва та обігу, менеджменті, більш низькій собівартості у порівнянні з конкурентами; тобто це наслідок більш високої продуктивності.

Стратегія, що базується на внутрішній конкурентній перевазі – це стратегія домінування по витратах, що ґрунтується на організаційному і виробничому ноу-хау фірми.

Виявити конкурентні переваги іноді буває легше, ніж утримати їх. Тому існує реальна потреба у постійній модернізації виробництва і торговельного процесу.

Необхідно зазначити, що модернізація виступає ключовим фактором утримання конкурентних переваг корпорацій. Яскраву тенденцію імплементації стратегії модернізації виробництва демонструють розвинуті країни світу.

Що стосується слабозвинених економік, то вони змушені грати за правилами, нав'язаними їм країнами-лідерами. Неефективність зовнішньоекономічних зв'язків виявляється по всьому ланцюгу міжнародних економічних відносин. У структурі зовнішньої торгівлі переважають некритичний імпорт товарів широкого вжитку, низькоякісні продукти харчування, «секонд»-технології, експорт сировини і напівфабрикатів з низьким рівнем доданої вартості. Переміщення висококваліфікованої робочої сили в промислову розвинені країни є загальновищою тенденцією «відпливу інтелекту» і набуло загрозливих масштабів. Виконання вимог щодо лібералізації зовнішньої торгівлі, зниження рівня протекціоністських заходів і обмеження впливу держави на формування пропорцій економічного розвитку спричиняє подальшу деформацію галузевої і технологічної структури виробництва [5, с. 13]. Основною формою переміщення капіталу до країн-реципієнтів є кредити і системні позики замість очікуваних прямих іноземних інвестицій і високотехнологічного імпорту, що призводить до накопичення критичного державного боргу та збільшення боргового навантаження на виробництво і унеможливує здійснення незалежної економічної політики.

Рівень економічного розвитку країн обумовлює диференційований вплив різних факторів у забезпеченні конкурентоспроможності, що є визначальним критерієм вибору конкурентних переваг. Згідно з концепцією стадій економічного розвитку націй М. Портера, держави проходять чотири стадії-моделі розвитку, які класифікуються відповідно до джерел досягнення конкурентоспроможності: на основі факторів виробництва, на основі інвестицій, на основі нововведень, на основі багатства.

Стратегія факторних переваг базується на постулатах теорій абсолютних переваг А. Смита, порівняльних переваг Д. Рікардо, факторів виробництва Е. Хекшера, Б. Оліна, П. Самуельсона. Відповідно до факторної стратегії, конкурентоспроможність країни забезпечується інтенсивним використанням тради-

дійних факторів виробництва: робочої сили, капіталу, природних ресурсів. Країни зі значними запасами природних ресурсів, відносно дешевою робочою силою, вигідним георозташуванням досягають цінових переваг над конкурентами, експортуючи сировинну і трудомістку продукцію. У результаті використання виключно ресурсних, транзитних і цінових переваг без формування фундаментальних факторів розвитку економіки (розвитку ринкової інфраструктури, забезпечення макроекономічної стабільності, розвитку людського капіталу, інституційних і структурних зрушень в економіці) формується конкурентоспроможність найнижчої якості, яка характеризується низькою ефективністю використання природних ресурсів, високою ресурсомісткістю та витратністю виробництва, що призводить до виснаження ресурсів країни. Вплив технічного прогресу зумовлює інтенсифікацію використання природних ресурсів: поліпшення доступності вже існуючих та пошук нових видів сировини. Розплатою за цю експансію є виснаження природних ресурсів внаслідок використання та зловживання ними [3, с. 28].

Серед основних недоліків використання стратегії факторних переваг можна відзначити:

- виснаження невідтворюваних ресурсів країни;
- виробництво і експорт низькотехнологічної продукції з низьким рівнем доданої вартості;
- високий рівень матеріаломісткості виробництва;
- імпорт низькотехнологічних, екологодеструктивних, трудо- і капіталомістких виробництв та низька частка імпорту високих технологій;
- низький рівень валового нагромадження основного капіталу через обмеженість власних фінансових ресурсів для саморозвитку;
- багатокладність економіки з переважанням виробництв нижчих технологічних укладів і, як наслідок, відволікання ресурсів від формування вищих технологічних укладів;
- відсутність стимулів до підвищення продуктивності праці і відплив висококваліфікованої робочої сили за кордон;
- висока залежність від коливань світогосподарської кон'юнктури, зокрема найбільш рухомої її частини – цін на сировину;
- неможливість забезпечення стабільних темпів економічної динаміки через нестійкість конкурентних переваг і жорсткі умови конкуренції на світових ринках.

Стратегію забезпечення конкурентоспроможності на основі факторів виробництва використовують на сучасному етапі більшість країн, що розвиваються, країни з трансформаційною економікою, а також деякі заможні країни, які мають значні запаси природних ресурсів, серед них Канада і Австралія. Природні сили і пов'язані з цим цінові переваги не можна розцінювати як довготермінові чинники забезпечення конкурентоспроможності. Для слаборозвинених країн використання стратегії факторних переваг загрожує технологічним відставанням та закріпленням їх в ролі сировинного придатка технологічно розвинених країн.

Стратегія розвитку конкурентоспроможності на основі інвестицій. Перші спроби сформулювати параметри інвестиційної моделі розвитку належать представникам класичної економічної теорії Т. Мальтуса, Дж. Міллю, Ж.-Б. Сею, які основним інструментом розширеного відтворення вважали нагромадження частини прибутку, спрямування заощадженого прибутку на впровадження і поширення нових машин,

які дають можливість скоротити затрати праці, збільшити обсяги виробництва або зменшити витрати виробництва, а перешкоду до безмежного розширення виробництва вбачали в недостатності виробників і виробничих потужностей. Динаміка рівня капітальних вкладень, тобто інвестиційні коливання, на думку неокейнсіанців Дж. Хікса, П. Самуельсона і Е. Хансена, є визначальним чинником циклічності економічного розвитку [1, с. 38].

Кожна країна має свою унікальну модель інвестиційного ринку. Україна, як і більшість країн Центрально-Східної Європи, пішла шляхом створення банківсько-орієнтованої моделі структурної організації інвестиційного ринку, за основу якої взято німецьку модель універсального фінансування комерційними банками.

В умовах дефіциту бюджетних коштів і відсутності ресурсів комерційних банків для довгострокового кредитування реального сектора економіки стає досить актуальним розвиток фондового ринку, головною метою функціонування якого повинні стати залучення інвестиційних ресурсів для спрямування їх на відновлення та забезпечення подальшого зростання виробництва. За оцінками фахівців Всесвітнього економічного форуму, державне регулювання фондового ринку в Україні суттєво відстає від європейських стандартів (120-те місце зі 134 країн у рейтингу) [8, с. 125]. Все це на сьогодні провокує використання ринку акцій скоріше як спекулятивної торговельної площадки, а не як джерела для залучення капіталу. Такий висновок підтверджується низькою оцінкою України за показником залучення коштів через розміщення акцій на внутрішньому ринку і відносним погіршенням ситуації протягом останніх років у сфері фінансування через місцевий фондовий ринок.

Основними напрямками розвитку фондового ринку в Україні мають стати: податкове стимулювання розвитку фондового ринку України; удосконалення системи регулювання ринку цінних паперів; розвиток корпоративного управління; розбудова інфраструктури фондового ринку; розвиток законодавства України про цінні папери; підготовка фахівців з питань фондового ринку та корпоративного управління.

Потенціал іноземних інвестицій в Україні у контексті трансферу технологій поки що використано недостатньо. Швидкість, з якою економіка України переймає і використовує запозичені технології, міжнародними і вітчизняними експертами оцінено на низькому рівні [9, с. 46].

Незважаючи на покращення рейтингу, показники проникнення і доступності нових технологій на внутрішньокорпоративному рівні залишають бажати кращого. Однією з можливих причин є те, що при суттєвому зростанні ПІІ структура вкладень по галузях економіки не стимулює трансферт разом з ними нових технологій. Переважні обсяги прямих інвестицій зосереджено у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів; у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів. Також інвестиційно привабливими для нерезидентів є організації, що здійснюють фінансову діяльність (22,0%), операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям (9,8%), і підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (7,9%).

Виходячи з досвіду країн Центральної та Східної Європи, Україна не повною мірою використовує свій потенціал для залучення ПІІ як каналу для доступу до нових технологій. У багатьох країнах, таких як

Угорщина або прибалтійські країни, ПІ відіграли визначальну роль у збільшенні технологічної оснащеності секторів виробництва та послуг. Імпорт і використання вже готових першокласних світових технологій, наприклад у такій сфері, як енергозбереження, може допомогти Україні у відносно короткий термін підвищити продуктивність економіки.

Стратегія розвитку конкурентоспроможності на основі інновацій. Сучасні вітчизняні й зарубіжні науковці, досліджуючи форми і методи ведення конкурентної боротьби у відкритій економіці, звертають увагу на той факт, що більшість розвинених країн світу займають лідируючі позиції в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності і зберігають за собою вигідне місце у світовому поділі праці не за рахунок дешевих виробничих ресурсів, а забезпечуючи найбільш сприятливе підґрунтя для довгострокового розвитку, насамперед за рахунок інноваційних чинників.

Характерною ознакою економік, що функціонують за інноваційним сценарієм розвитку, є висока швидкість процесів, що відбуваються. Перемога у конкурентній боротьбі багато в чому завдячує швидкості реагування на зміни ринкової кон'юнктури, орієнтації суб'єктів господарювання на задоволення перспективних (абсолютних) потреб, які ще не стали загальними, але слугують орієнтиром для виробничої спеціалізації, амбітним намаганням лідувати не на сьогоднішніх, а на майбутніх ринках. Новаторську концепцію розвитку бізнесу з принципом на завоювання майбутніх ринків її засновники – Г. Хемел і К.К. Прахалад – назвали інтелектуальним лідерством. Ця концепція бізнесу є основою для формування стратегії й тактики стійкого економічного і соціального розвитку економік розвинених країн світу. Щоб зайняти чільне місце на ринках у майбутньому, необхідно виходити не з наявних ресурсів, а на основі інформації про майбутнє правильно визначити головні пріоритети економічного, соціального і науково-технічного розвитку національної економіки та забезпечити реалізацію обраної стратегії [4, с. 9].

У рамках інвестиційної та інноваційної моделей розвитку виокремлюють стратегії екзогенного й ендогенного спрямування національної економіки. Стратегія екзогенного розвитку ґрунтується на теоретичних постулатах неокласичної концепції вільного ринку, що виходить із конструктивної ролі вільних ринків, необхідності лібералізації економіки, її зовнішньої відкритості, впровадження передових іноземних технологій. Як аргумент на користь неокласичної моделі вільного ринку наводяться приклади її успішного застосування розвиненими ринковими економіками. Як рекомендації для країн, що розвиваються, та постсоціалістичних країн пропонується прискорене відкриття національних економік, лібералізація торговельного режиму (цін і ринків) і на цій основі розширення місткості ринку; збільшення капіталовкладень за рахунок залучення іноземних інвестицій; підвищення ефективності використання наявних ресурсів внаслідок трансферу технологій. Лауреат Нобелівської премії з економіки Майкл Спенс у доповіді МВФ про стратегію стійкого зростання і всебічного розвитку «The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development» доводить вигідність лібералізації зовнішньоекономічної і, в першу чергу, торговельної політики країн, що розвиваються, аргументуючи це наданням цим країнам унікальної можливості застосовувати модель наздоганяльного зростання і застосування як важливого ресурсу економічного розвитку досягнення світової економіки. Забезпечення

високих темпів економічного зростання для країн, що розвиваються, стає можливим завдяки наздоганяльному зростанню, яке пов'язане, в першу чергу, з навчанням і передачею знань. «На відміну від розвинених країн, які для забезпечення економічного зростання і розширення виробничих потужностей змушені самостійно винаходити нові технології, країни, що розвиваються, можуть, принаймні протягом певного періоду часу, імпортувати їх. Цим країнам необхідно лише імпортувати і адаптувати запозичені технології, що потребує певної винахідливості, новаторства і модифікації».

Незважаючи на значні економічні успіхи країн, які обрали модель наздоганяльного розвитку, особливо її зовнішньоорієнтований варіант, остання має низку протиріч. Виокремлюють шість основних протиріч цієї моделі: відтворення індустріальної структури економіки, недоспоживання населення, переважання екстенсивних факторів розвитку, масштабний імпорт капіталу, залежність екзогенно зорієнтованої економіки від експорту власної продукції, абсолютна технологічна, інтелектуальна та культурна залежність від постіндустріальних країн. Проаналізувавши основні протиріччя наздоганяльної моделі розвитку, можна зробити висновок, що остання неспроможна вивести країни з-під диктату постіндустріальних держав. Відносна безперспективність цієї моделі, пов'язана з тим, що вона призводить до формування субординованої економіки та не може забезпечити подолання технологічного й економічного розриву між наздоганяльними країнами і постіндустріальним світом. Але, з іншого боку, скорочення розриву між постіндустріальними країнами і рештою світу можливе лише при активному застосуванні технологічних досягнень західних країн.

Трансформація моделі економічного розвитку в Україні та інших пострадянських республіках на початку 90-х років ХХ ст. здійснювалася стихійно і хаотично, на засадах «шокової терапії», і супроводжувалася обвальним падінням виробництва і поглибленням структурних диспропорцій економіки, зниженням добробуту основної маси населення і зростанням диференціації доходів, занепадом інтелектуального і технічного потенціалу. Найбільш очевидним наслідком безсистемних і поспішних реформ, на думку В.М. Гейця, стало якісне зниження функціональної дієздатності української держави. Необґрунтовано високий рівень екзогенної залежності на початку трансформаційного періоду (1990-1999 рр.) мав значні деструктивні наслідки для економіки України і позначився зростанням зовнішньої заборгованості й фінансової нестабільності, значним впливом національного капіталу, подальшою консервацією неефективної галузевої і технологічної структури виробництва та експорту, зниженням рівня доходів населення, неефективним використанням природних ресурсів і зростанням екологодеструктивного виробництва, тінізацією економіки і реорганізацією стратегічно важливих підприємств, що стало реальною загрозою розвитку України як суверенної держави. Труднощі трансформаційного періоду і ті загрози, з якими зіткнулася економіка України, остаточно розвіяли ілюзії щодо автоматичного долучення економіки, що інтегрує, до світових здобутків у науково-технологічній сфері та підвищення якості життя. Інтеграції країн з середнім і низьким рівнем розвитку у світовий економічний простір має передувати етап якісного і кількісного вдосконалення національної економічної системи на основі залучення власних ресурсів, інвестицій, новітніх технологій.

Таким чином, політика імітування запозичених технологій не здатна скоротити технологічний розрив між країнами-технологічними лідерами і країнами-донорами. Історичний досвід ринкових трансформацій доводить низьку результативність запозичених моделей і концепцій економічного розвитку та їх використання для розбудови дієздатної конкурентоспроможної економіки без урахування специфіки процесів, що мають місце в національному господарстві, та змісту об'єктивних тенденцій розвитку зовнішнього середовища. Найбільш дієвим способом подолати відставання є виробництво власної інноваційної продукції і перехід на інноваційну модель розвитку економіки.

Реально існуючі моделі конкурентоспроможності економічних систем є «гібридами», що ґрунтуються на експлуатації різного типу наявних конкурентних переваг: ресурсних, технологічних, інноваційних, глобальних. Навіть у таких країнах – інноваційних лідерах, як США і Німеччина, існують галузі, які зберігають свої конкурентні переваги виключно завдяки природним ресурсам. Проте пріоритетні сфери, які репрезентують ці економіки як такі, що розвиваються за інноваційним сценарієм, як основний локомотив зростання застосовують конкурентні переваги вищого порядку і тим самим забезпечують стійкість економічного зростання [5, с. 17].

Визначення М. Портера щодо стадій розвитку економіки покладено за основу розрахунку Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) Всесвітнім економічним форумом в Давосі. Підбір показників для оцінювання конкурентоспроможності і рекомендації щодо її підвищення ВЕФ здійснює, виходячи зі стадії розвитку конкретної економіки:

Стадія 1 – *факторно-орієнтовані економіки*: на цій стадії економічне зростання залежить від базових факторів, а країни конкурують за рахунок забезпеченості ресурсами – в основному некваліфікованою робочою силою й природними копалинами. Компанії конкурують за рахунок ціни й продають елементарні продукти і товари. Низька продуктивність відображає низький рівень заробітних плат. Збереження конкурентоспроможності на цій стадії розвитку економіки залежить в основному від стабільного функціонування державних і приватних установ, інфраструктури, макроекономічної стабільності, а також від здоров'я та освіченості робочої сили [2, с. 83].

Стадія 2 – *економіки, орієнтовані на забезпечення ефективного розвитку*: у міру зростання заробітних плат і подальшого економічного розвитку країни переходять до стадії, де економічне зростання залежить від ефективності. На цій стадії необхідно впроваджувати більш ефективні виробничі процеси та підвищувати якість продукції. На цьому етапі підвищення рівня конкурентоспроможності більшою мірою залежить від якості вищої освіти та професійної підготовки, ефективного ринку товарів і послуг, добре функціонуючого ринку праці, розвиненості фінансового ринку, здатності впроваджувати новітні технології і розмірів внутрішнього та зовнішнього ринків.

Стадія 3 – *інноваційно-орієнтована економіка*: коли розвиток економіки залежить від інновацій, країни здатні підтримувати високий рівень заробітних плат і відповідний рівень життя тільки за умови, якщо компанії конкурують за рахунок нової та унікальної продукції. На цій стадії критичними факторами досягнення конкурентного успіху є інновації, розробка і впровадження яких стають можливими за рахунок високорозвинутих виробничих процесів.

Сучасна модель конкурентоспроможності України має яскраво виражений ресурсний характер і сформована на основі використання унікального природоресурсного потенціалу, високої родючості сільськогосподарських угідь, вигідного гео економічного розташування, низької вартості робочої сили. За даними англійського інституту «Рендел», за коефіцієнтом транзитивності Україна посідає перше місце в Європі. Через територію країни проходять п'ять транзитних коридорів міжнародного значення. Вигідне геоположення мінімізує витрати на транзит вантажів і сприяє істотним надходженням до бюджету. Незважаючи на важливість цього виду діяльності для України, транспортний потенціал використовується лише на 70%, у тому числі транспортні шляхи загального використання – на 50%. Існує загроза, що позиції України в Євро-Азійському транспортному ланцюзі можуть ослабнути через повільне реформування її транспортного сектора відповідно до сучасних потреб та недостатнє впровадження спільних проектів зі сприяння транзиту її території. Для того щоб підвищити привабливість України як транзитної держави та її конкурентні переваги, мають бути реалізовані дії, скоординовані на урядовому та секторальному рівнях, а також прискорено реформу всього сектора [6, с. 132].

Україна має сприятливі природно-кліматичні умови та багаті природні ресурси (земельні, мінерально-сировинні, лісові, водні). Водночас, незважаючи на достатню забезпеченість (за європейськими стандартами) природними ресурсами, низьким залишається рівень ефективності їх використання. Україна посідає одне з перших місць у світі за рівнем споживання природних благ – енергії, води, корисних копалин – на одиницю ВВП. Цей показник по Україні майже втричі перевищує світовий рівень. На одиницю ВВП в Україні витрачається майже тонна природних ресурсів, тоді як в США – 3 кг. Наявність в Україні значної кількості корисних копалин (кам'яного вугілля, залізної і марганцевої руди, урану, графіту, будівельної сировини) зумовлює прискорений розвиток сировинних галузей і ресурсомістких виробництв і недостатню увагу до високотехнологічних галузей. Неефективна з огляду на високий рівень ресурсомісткості виробництва структура економіки продукує і неефективну структуру зовнішньої торгівлі, в якій переважають некритичний імпорт низькоякісних, але дешевих продуктів харчування та промислових товарів широкого вжитку і експорт сировини, напівфабрикатів і готової продукції з низьким вмістом доданої вартості. З огляду на структуру зовнішньої торгівлі, Україна реалізує цю стратегію у металургійній (42,2% у загальній структурі експорту товарів), хімічній промисловості (8,2% у загальній структурі експорту товарів), транспорті (67,9% у загальній структурі експорту послуг).

Критично важливими для забезпечення конкурентоспроможності є фактори, що підсилюють ефективність (вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку). Важливими факторами розвитку залишаються фундаментальні фактори (інституції, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я і початкова освіта). З урахуванням конкурентних недоліків рівень впливу фундаментальних факторів і факторів, орієнтованих на ефективність, становить близько 90%, вплив факторів інноваційності на економічне зростання в Україні не перевищує 10-12%. Досвід країн – тех-

нологічних лідерів засвідчує, що інноваційна модель може бути реалізована, коли фактори інноваційності набувають значення для розвитку економіки на рівні 30%.

Останнім часом, напередодні світової фінансової кризи 2008-2010 рр., економіка України демонструвала сповільнення темпів економічного зростання. Причина полягає у тому, що сприятливі кон'юнктурні чинники, які підтримувалися тенденцією девальвації національної валюти, вичерпали свій продуктивний потенціал. Всі ці обставини призвели до погіршення позиції країни на зовнішньому ринку і обумовили необхідність розробки національної моделі конкурентоспроможності економіки з урахуванням базових параметрів розвитку та перспективних амбіцій України щодо зміни її статусу в міжнародній спеціалізації країн. В економічній політиці держави превалюють методи, спрямовані на відтворення неефективної моделі розвитку економіки, яка, за влучним формулюванням організації промислового розвитку ООН (UNIDO), визначена як «нижній шлях» (low road to competitiveness) – шлях поступального економічного розвитку слаборозвинених країн та їх інтеграції в систему світового господарства за рахунок залучення іноземних інвестицій, спрямованих на використання дешевих трудових і природних ресурсів. Для забезпечення стійкого економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності національної економіки і скорочення розриву в рівнях промислового розвитку розвинених країн і країн, які розвиваються, необхідно стимулювати розвиток економіки по «верхньому шляху» (high road to competitiveness) – за рахунок освоєння новітніх світових технологій і продукування власних технологічних інновацій. Це єдиний шлях до забезпечення економічного зростання і добробуту нації в довгостроковій перспективі, імунітет від негативних зовнішніх імпульсів, можливість для позиціонування національної економіки в архітектоніці світогосподарського устрою як повноправного конкурентоспроможного суб'єкта [8, с. 135].

Висновки. Перш ніж прийняти рішення щодо виходу підприємства на міжнародний ринок, господарюючий суб'єкт повинен визначити власні цілі й завдання в сфері міжнародної торгівлі (виробничої діяльності), розробити відповідну політику; визначити, яку частку від усього обсягу збуту на внутріш-

ньому ринку може становити експорт, чи буде він лише незначною сферою комерційної діяльності даної фірми або стане в перспективі домінуючим. При цьому необхідно визначитися, чи буде здійснюватися збут в одній країні або фірма буде орієнтуватися на кілька країн даного регіону; освоювати нові ринки глибоко або, навпаки, віддавати перевагу задоволенню лише самих загальних потреб клієнтів, без особливих витрат на пристосування продукту.

Безперервне планування, тісно пов'язане з постійно діючою і використовуваною системою конкурентної корпоративної інформації, захищає підприємство від несприятливих зовнішніх впливів, дає змогу своєчасно виявляти і враховувати тенденції розвитку ринків, технологій, зміни у масовій свідомості та інші чинники, що визначають умови функціонування бізнесу і його ефективність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базиліук Я.Б. Проблеми конкурентоспроможності національної економіки / Я.Б. Базиліук // Економічна політика. – 2006. – № 7. – С. 37-43.
2. Белецкая И.И. Конкурентоспособность в ее современной трактовке / И.И. Белецкая // Актуальные проблемы экономики. – 2004. – № 10(40). – С. 83.
3. Бойчук В.М. Інвестиційна складова конкурентоспроможності економіки регіону / В.М. Бойчук // Держава та регіони. Сер. Екон. та підприємництво. – 2004. – № 4. – С. 28-30.
4. Бурдина А.А. Влияние рисков на конкурентоспособность предприятия / А.А. Бурдина // Экономический анализ: теория и практика. – 2006. – № 2. – С. 7-15.
5. Вітер І.І. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки як передумова європейської інтеграції України / І.І. Вітер // Економіка промисловості. – 2003. – № 3. – С. 11-19.
6. Гончар Т.І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості / Т.І. Гончар // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2. – С. 130-145.
7. Лебедева Н.Н. Инновационная активность предприятий как условие их конкурентоспособности // Journal of Institutional Studies (Журнал институциональных исследований). – 2010. – Т. 2. – № 4. – С. 15-21.
8. Савчук С.И. Уровень конкурентоспособности и результаты конкурентной борьбы: проблема корректного использования показателей // Актуальные проблемы экономики. – 2004. – № 6(36). – С. 124-131.
9. Супіханов Б.К. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в умовах підготовки вступу до СОТ / Б.К. Супіханов // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 44-49.